

УДК 159.928.22

Б 77

Марина БОЙЧЕНКО

orcid.org/0000-0002-0543-8832

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД

Статтю присвячено висвітленню проблеми ідентифікації обдарованих дітей та молоді у загальноосвітніх школах США. З'ясовано сутність основоположного поняття дослідження – обдаровані діти та молодь – в американських законодавчих документах із відображенням штатової специфіки й окреслено складові обдарованості. Схарактеризовано методи та етапи ідентифікації обдарованих школярів в американських загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: обдарованість, ідентифікація, обдаровані школярі, американська школа, методи ідентифікації.

Постановка проблеми. Усебічний розвиток обдарованих дітей та молоді вже протягом тривалого часу є пріоритетом національної освітньої політики розвинених країн світу. Однак незаперечним є факт, що раннє виявлення обдарованих дітей дозволить своєчасно надати їм необхідні освітні послуги й педагогічну підтримку та найбільш повно розкрити їхній потенціал у майбутньому. Саме тому вважаємо за доцільне звернутися до американського досвіду виявлення обдарованих школярів у загальноосвітніх навчальних закладах, оскільки тут представлено численні моделі ідентифікації цієї категорії учнів, що дасть змогу нашій країні на основі вивчення кращих здобутків вибудувати власну дієву модель ідентифікації обдарованих дітей та молоді.

Аналіз останніх досліджень. Освіта обдарованих учнів є предметом численних досліджень вітчизняних науковців, зокрема й таких учених-компаративістів, як О. Антонова, О. Бевз, О. Бочарова, В. Волик, М. Гальченко, Ю. Гоцуляк, Н. Дроботенко, С. Єрмаков, М. Міленіна, Л. Попова, А. Сбруєва, В. Стрижалковська, П. Тадеєв, Н. Теличко, А. Чічук та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових розвідок із окресленої проблеми, питання ідентифікації обдарованих школярів у загальноосвітніх

навчальних закладах США поки що не стало предметом спеціального дослідження.

З огляду на викладене вище, **метою статті** стало висвітлення особливостей ідентифікації обдарованих школярів в американських загальноосвітніх навчальних закладах у сучасних умовах.

Результати дослідження. Хоча сьогодні існує понад 200 визначень обдарованості, до 1972 р. в американських школах єдиним показником обдарованості був рівень IQ, що перевищував 130 балів. Перші дослідження феномену обдарованості федерального рівня знайшли відображення у Доповіді Марланда (Marland Report), що містила ширше визначення поняття обдарованості, яке не обмежувалося рівнем інтелекту, зокрема: «обдаровані учні проявляють загальні інтелектуальні здібності, конкретні академічні здібності, творче і продуктивне мислення, лідерські здібності, здібності в образотворчому й виконавському видам мистецтва та/або психомоторні здібності» [3].

Більш багатомірне визначення обдарованості, яким і донині керуються департаменти освіти американських штатів при формулюванні власних дефініцій, подане в доповіді «Національна довершеність: аргументація для розвитку американських талантів» (National Excellence: A Case for Developing America's Talent) 1993 р. Згідно з цим визначенням, обдаровані – це «діти та молодь з визначними талантами, які демонструють досягнення або мають потенціал для досягнень високого рівня порівняно з іншими учнями такого самого віку та соціального положення. Такі діти та молодь демонструють високу працездатність в інтелектуальній, творчій та/або художній сферах, мають незвичайний лідерський потенціал та значні досягнення в конкретних наукових галузях» [6, 26].

Нині майже всі штати, за винятком Массачусетса та Південної Дакоти, мають власні визначення обдарованості. Однак слід зауважити, що навіть базове поняття «обдарований» трактується у них по-різному. Так, певні штати використовують поняття «обдарований» (gifted), інші – «обдарований і талановитий» (gifted and talented), у той час як решта – «учні з високими здібностями» (high ability students).

За даними дослідження, наведеними американським ученим С.Б. Кауфманом, найбільш поширеними складовими обдарованості, що містяться в законодавчих документах штатів станом на 2010 рік, є: інтелектуальні здібності (45 штатів); високі результати навчальних досягнень/здібності (39 штатів); здібності в конкретних предметних галузях (28 штатів); креативність (27 штатів); лідерство (15 штатів); здібності до виконавського мистецтва (3 штати) та високий рівень мотивації (3 штати) [2].

За свідченням американських дослідників М.-К. МакКлейн і С. Пфайфера, на сучасному етапі розвитку суспільства 32 штати мають розроблену законодавчу політику, що регулює процес ідентифікації обдарованих шко-

лярів. У 12 штатах відсутня нормативно-правова база для ідентифікації обдарованих учнів штатового рівня, при цьому відповідальність за цей процес несуть навчальні округи та освітні агенції місцевого рівня, які визначають процедури та методи ідентифікації. У шести штатах не розроблено законодавчої бази щодо ідентифікації обдарованих дітей та молоді ані штатового, ані окружного рівнів, однак координатори з освіти обдарованих свідчать, що більшість шкіл заохочуються з боку держави до надання спеціальних освітніх послуг обдарованим учням [4].

Отже, можемо констатувати, що 44 штати мають законодавче забезпечення процесу ідентифікації обдарованих учнів, більшість із яких – штатового рівня. Водночас наголосимо, що розроблені штатами пропозиції щодо підходів до ідентифікації обдарованих школярів навіть у згаданих вище 32 штатах мають рекомендаційний характер, оскільки остаточне рішення щодо використання певних методів чи засобів ідентифікації залишається за навчальними округами.

Отже, децентралізований характер управління американською освітою проявляється не тільки у визначеннях поняття «обдарованість» та його складових, але й у процесі ідентифікації обдарованих дітей і молоді. Найпоширенішими методами ідентифікації обдарованих школярів, що використовуються різними штатами, є щоденник поведінки (7 штатів); аналіз поточної успішності (8 штатів); оцінні шкали (9 штатів); тести на креативність (9 штатів), номінування (13 штатів); аналіз навчальних досягнень (17 штатів); IQ-тести (16 штатів) [2]. Оскільки кожен штат визначає кількість критеріїв та якісні показники, за якими учень визнається обдарованим, підходи до ідентифікації обдарованих школярів суттєво варіюються.

Дослідниками Національної асоціації обдарованих дітей (National association for gifted children) запропоновано низку методів ідентифікації обдарованих школярів, що поділяються на об'єктивні та суб'єктивні.

До *об'єктивних* належать:

- *тестування* (як вимірювання рівня інтелекту взагалі, так і рівня навчальних досягнень із конкретних предметів);
- *аналіз успішності* (поточних оцінок, результатів тестів тощо).

Суб'єктивні методи ідентифікації охоплюють:

- *номінування* (особою, яка вважає себе обдарованою, однолітками, вчителями, керівництвом школи, батьками) – уможливило б виявити значну кількість учнів, які можуть отримувати спеціальні освітні послуги як обдаровані. У межах цього методу застосовуються різноманітні анкети та списки характеристик обдарованих, які пропонуються заповнити учням, батькам, учителям та шкільній адміністрації;

- *спостереження вчителями та оцінні шкали* (у цьому випадку вчителі спостерігають за поведінкою і навчанням школярів, оцінюють рівень їхньої мотивації до навчання тощо);

- *портфоліо та результати досягнень* є популярними методами ідентифікації, оскільки відображають ставлення обдарованих дітей та молоді до продуктів власної навчальної та творчої діяльності (в американських школах використовуються як академічні, так і творчі портфоліо);

- *вивчення освітнього профілю студента*, що обов'язково має включати аналіз динаміки навчальних досягнень [5].

Зауважимо, що процес ідентифікації обдарованих учнів у загальноосвітніх школах США відбувається у декілька етапів.

1. *Загальне обстеження або пошук обдарованих учнів* (у деяких джерелах – *пошук талантів*). Метою цього етапу є визначення контингенту учнів, які можуть звернутися за спеціальними освітніми послугами для обдарованих. Процес ідентифікації на цьому етапі передбачає обстеження всіх учнів школи або певної паралелі, включаючи й учнів-представників мовних меншин і учнів із особливими потребами чи обмеженими можливостями. Основними методами ідентифікації, що використовуються на першому етапі, є аналіз результатів стандартизованих тестів штатового і окружного рівнів, а також спеціальних тестів на розвиток інтелектуальних та інших здібностей. Цілісний процес обстеження також передбачає вивчення думки вчителів, батьків та школярів щодо можливої обдарованості певних учнів. Як наголошує американська дослідниця М. Коулмен, процес обстеження відбувається із залученням ширшого контингенту учнів, ніж власне процес ідентифікації і триває, як правило, протягом навчального року. Всі виявлені обдаровані учні мають пройти наступний етап ідентифікації [1].

2. *Виявлення школярів, які мають право на отримання спеціальних освітніх послуг як обдаровані*. У цьому контексті слід зазначити, що американським федеральним законодавством передбачено надання спеціальних освітніх послуг обдарованим учням, які фінансуються державою або місцевими органами влади. В американських загальноосвітніх навчальних закладах запроваджено цілу низку програм для обдарованих учнів, при цьому пропозиція та обсяг додаткових освітніх послуг для обдарованих школярів може суттєво відрізнятися в залежності від штату.

Головною метою другого етапу є встановлення учнів, які отримують потенційну вигоду від формальної ідентифікації та спеціальних освітніх послуг. На даному етапі здійснюється пошук індикаторів, які б свідчили про необхідність спеціальних освітніх послуг. У результаті такої ідентифікації учень може отримати такі характеристики: потребує/не потребує спеціальних освітніх послуг для обдарованих учнів; є потенційним претендентом для отримання зазначених послуг; потребує попереднього надання спеціальних послуг з метою виявлення доцільності таких послуг у подальшому. Крім того, може бути встановлено, що учень є обдарованим у сфері, у якій школа не має змоги надати спеціальні освітні послуги.

3. Узгодження пропозиції спеціальних послуг із потребами обдарованих учнів. Навчальний заклад має здійснити внутрішній аудит пропозиції освітніх послуг для обдарованих, як у межах звичайних класів, так і спеціальних, для планування оптимальних послуг для найкращого розкриття потенціалу кожного школяра, наприклад, диференційоване навчання у звичайних класах, різні типи прискорення в навчанні, групування у кластери, спеціалізовані класи, самостійна робота тощо. Вважаємо за доцільне наголосити, що в американських школах існують різні типи спеціалізованих класів, найбільш поширеними з яких є два: *pull-out*, коли обдаровані учні з різних класів об'єднуються в класи для вивчення певних предметів, що виступають предметом їхньої спеціалізації; та *self-contained*, що мають невелику кількість учнів (не більше десяти), яким надається підвищена увага.

У цьому контексті зазначимо, що процес узгодження пропозиції спеціальних освітніх послуг із потребами обдарованих школярів може бути ускладнений іншими освітніми потребами, зокрема: учень є представником мовних меншин, учень має обмежені можливості, учень є невстигаючим та ін. Крім того, в американських школах учнів поділяють також за ступенем обдарованості: слабо, помірно та високо обдаровані учні, які також потребують різних освітніх послуг. В усіх окреслених випадках здійснюється внутрішній моніторинг ефективності узгодження спеціальних освітніх послуг із потребами обдарованих школярів [1, 4].

Висновки. На завершення зазначимо, що розглянуті в статті методи ідентифікації, спрямовані на виявлення всіх дітей та молоді шкільного віку, які є обдарованими в певній сфері, незалежно від їхнього етнічного походження, матеріального становища, обмежених можливостей тощо, з метою надання їм спеціальних освітніх послуг і педагогічної підтримки у межах загальноосвітніх навчальних закладів для найповнішого розкриття їхнього інтелектуального, творчого та лідерського потенціалу.

Зважаючи на актуальність розроблення цілісної моделі ідентифікації обдарованих школярів в Україні, яка б не залишила осторонь будь-яку обдаровану дитину, а не лише академічно обдаровану, якій і приділяється центральна увага у вітчизняних школах, **перспективу подальших досліджень** вбачаємо у виявленні інноваційного потенціалу американського досвіду ідентифікації обдарованих дітей та молоді для запровадження в практику українських шкіл.

Література

1. Coleman M.R. The Identification of Students Who Are Gifted / M.R. Coleman // ERIC EC Digest № E644. – 2003. – 4 p.
2. Kaufman S.B. Who is currently identified as gifted in the United States? [Electronic resource] / S.B. Kaufman // Psychology today. – 04 January 2012. –

Access mode : <https://www.psychologytoday.com/blog/beautiful-minds/201201/who-is-currently-identified-gifted-in-the-united-states>.

3. Marland S.P. Education of the gifted and talented : Report to the Congress of the United States by the U.S. Commissioner of Education and background papers submitted to the U.S. Office of Education / S.P. Marland (2 vols.). – Washington, DC : U.S. Government Printing Office, 1972. – (Government Documents Y4.L 11/2: G36).

4. McClain M.-C. Identification of Gifted Students in the United States Today: A Look at State Definitions, Policies, and Practices / M.-C. McClain, S. Pfeiffer // Journal of Applied School Psychology. – 2012. – Vol. 28. – P. 59 – 88.

5. National Association for gifted children. Identification [Electronic resource]. – <http://www.nagc.org/resources-publications/gifted-education-practices/identification>.

6. National Excellence : A Case for Developing America's Talent / P. O'Connell-Ross and others. – Office of Educational Research and Improvement (ED), Washington, DC, 1993. – 42 p.

Бойченко Марина. Особенности идентификации одаренных школьников в общеобразовательных учебных заведениях: американский опыт. Статья посвящена освещению проблемы идентификации одаренных детей и молодежи в общеобразовательных школах США. Выяснена сущность основополагающего понятия исследования – одаренные дети и молодежь – в американских законодательных документах с отражением штатовой специфики и очерчены составляющие одаренности. Охарактеризованы методы и этапы идентификации одаренных школьников в американских общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: одаренность, идентификация, одаренные школьники, американская школа, методы идентификации.

Boichenko Maryna. The peculiarities of gifted students identification in the secondary schools: the American experience. The article is devoted to the problem of identifying gifted children and youth in the secondary schools of the United States. The essence of the fundamental concept of the study – gifted children and youth – in American public legislative documents with reflection of state specifics is clarified and the components of giftedness are outlined. The methods and stages of identification of gifted students in American schools are described.

Key words: giftedness, identification, gifted students, American school, identification methods.

Одержано 04.01.2016